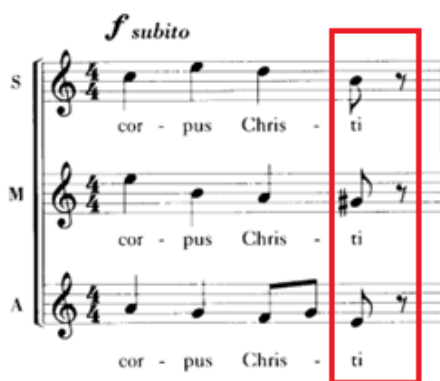

VALKAI DÁVID¹
**PROZÓDIAI MEGOLDÁSOK FRANCIS POULENC
SZAKRÁLIS A CAPPELLA KÓRUSMŰVEIBEN**

Poulenc vokális zenéje – különösen dalai, kórusművei és motettái – különös figyelmet érdemelnek prozódiai szempontból. A komponista híres volt arról, hogy a francia nyelv zeneisége mindig elsődleges szempont volt számára. A zenei frázisai szinte úgy „beszélnek”, ahogy a szöveg kimondásra kerülne. Ezzel a hagyományos francia chanson és a 20. századi francia dal mestereinek (Fauré, Debussy) örököse lett. Poulenc mindig kerüli a felesleges zenei túldíszítést. A prozódia nem öncélú, hanem a szöveg érthetőségét és kifejezőerejét támogatja. Számos művében nagyon szenzitíven kezeli a képek ritmikáját és jelentését gyakran fanyar, játékos vagy groteszk módon. Latin szövegek esetében is fokozottan figyel a liturgikus latin sajátos ritmusára. A ritmika és frazeálás mindig szolgálja a szöveg liturgikus súlyát.

Poulenc több esetben egyértelműen felülírta a prozódia helyes megoldásainak kérdését egy-egy önálló gondolatának megjelenésével. Az egyik legalapvetőbb eljárás, hogy a szóhangsúlyt jó helyen alkalmazzuk. Nagyon leegyszerűsítve a latinban általában az utolsó előtti szót a hangsúlyos szemben a magyar nyelv szó eleji hangsúlyával.² Természetesen vannak kivételek, melyeket szükség esetén a továbbiakban közlök.

Poulenc az *Ave verum*-ban gyakran alkalmaz ütem végi felezett ritmusokat és betoldott nyolcadszünetet annak érdekében, hogy ne kapjon hangsúlyt a zárószótag.

1. kottapélda: Francis Poulenc: *Ave verum* 7. ütem

¹ Dr. Valkai Dávid adjunktus (Szegedi Tudományegyetem Bartók Béla Művészeti Kar Művészettudományi Intézet Zeneelmélet Tanszék)

² <https://webnyelv.hu/latin-abecze-helyesiras-kiejtes-hangsuly-reszletesen/> utolsó megtekintés dátuma: 2026. 04. 26.

Elsőre talán furcsának tűnhet az a megoldás, miszerint egy dallamban lévő szó zárószótagja ütem egyre esik és a frázis legmagasabb hangja. Azonban a motívum befejezése oly módon történik, hogy a következő szó kezdete még magasabb hangként indul így kompenzálja az előtte lévő esetlenséget. A motívumot lezáró szótag ugyanebbe a mederbe esvén úgy kap javítást, hogy a második belépő szólam indítása jó helyen történik.

Bien lent (♩ = 60)
pp très doux et très lié

SOPRANOS
 MEZZOS
 ALTOS

2. kottapéllda: Francis Poulenc: *Ave verum* 1-3. ütem

Ahogy Bárdos Lajos *Prozódia* c. könyvében írja a szóhangsúly melléksúlyon ellensúlyozható, ha magas hanggal váltjuk ki.³

f

S
 M
 A

3. kottapéllda: Francis Poulenc: *Ave verum* 25. ütem

Egyedi esetekben maga Poulenc is jelezte a hangsúlyt, ráadásul figyelve a helyes prozódiaára.

³ Bárdos Lajos: *Karvezetés II. Zenei prozódia*. (Budapest: Tankönyvkiadó 1976.). 9.

ff

T tot in An - tó - ni - o

Bar tot in An - tó - ni - o

B tot in An - tó - ni - o

4. kottapéllda: Francis Poulenc: *O Jesu* 3. ütem

Ugyanebben a tételben szintén figyelve a helyes hangsúlyozásra, már ütem egyre kerül az utolsó előtti latin szótag.

f

T Si - gnis dans splen - dó - rem, De quo

Bar Si - gnis dans splen - dó - rem, De quo

B Si - gnis dans splen - dó - rem, De quo

5. kottapéllda: Francis Poulenc: *O Jesu* 5-6. ütem

Kreatív zeneszerzői megoldás a következő, ahol Poulenc még a metrizálással is madrigalista módon bánt.

f

T vé - - - ni - æ Tem - pus bre - ve

Bar vé - - - ni - æ Tem - pus bre - ve

B vé - - - ni - æ Tem - pus bre - ve

6. kottapéllda: Francis Poulenc: *O proles* 17–18. ütem

Az *O Magnum mysterium* elején egyedi hangsúlyozás érvényesül a kivételt képező szó miatt. Íme egy példa arra, amikor nem az utolsó előtti szótagra esik a súly.

7. kottapélda: Francis Poulenc: *O magnum mysterium* 6-7. ütem

A negyedik karácsonyi motettában a helyes prozódia miatt Poulenc különböző metrummegoldásokat alkalmaz.

6/4 *Hodie Christus natus est.* **6/4** *Hodie salvator apparuit.*

4/4 *Hodie in terra* **3/4** *canunt angeli, letantur ar* **2/4** *changeli.*

3/4 *Hodie exultant* **4/4** *justi, dicentes* **5/4** *gloria in excelsis Deo.* **3/4** *Alleluia*

A *Vinea mea electa* motettában aszimmetrikus ütemfajtákat használ Poulenc a ritmusalkalmazkodtatás érdekében.

Tendrement et mélancoliquement lent ♩ = 58

SOPRANI

Vi - ne - a me - a e - lec - ta, Vi - ne - a me - a e - lec - ta,

e - go te plan - ta - vi: e - go te plan - ta - vi:

Quo - mo - do con - ver - sa - es in a - ma - ri - tu - di - nem,

ut me cru - ci - fi - ge - res et Bar - ra - bam dimit - te - res

8. kottapélda: Francis Poulenc: *Vinea mea electa* 1-12. ütem

Az *Exultate Deo*-ban a csúcspontra úgy ad hangsúlyt, hogy az meglehetősen indokolatlan helyre kerül prozódiai szempontból. Ezt a legmagasabb hang kiemelésével éri el.

The image shows a musical score for four voices: Soprano (S), Alto (A), Tenor (T), and Baritone/Bass (Bar B). The music is in 3/4 time and D major. The lyrics are 'ne - o - me - ni - a tu - ba'. A red box highlights the 'ba' syllable in the Soprano part, which is a high note. A 'long' marking is above the final measure.

9. kottapélda: Francis Poulenc: *Exultate Deo* 78-79. ütem

A különböző megoldások felvetik a kérdést, hogy Poulenc vajon tudatosan alkalmazta-e ezeket másként, különböző műveiben. Meglátásom szerint – habár fokozottan figyelt a szövegmegzenésítések ritmikájára – a dallam, a harmónia és egy felülről érkező, mondhatni isteni sugallat előrébbvaló volt számára több esetben is. Megérzéseire hallgatott, bízott a tehetségében, s így is remekül énekelhető mesterműveket alkotott. A mellékelt részletek számtalan prozódia megoldást mutatnak meg Poulenc motettáiban, példát és ellenpéldát hozva valamennyi szerzői megoldásra.

Ezekén kívül még egy apró érdekesség merül fel a latin nyelvű szövegek kapcsán, mely a karácsonyi és a bűnbánati motetták sorainak hosszúságában rejlik. Az egyházi év két fő ünnepe köré csoportosuló történetek leírásában, majd megzenésítésében a Jézus születésének körülményeit feltáró kórustételek sokszor 3–4 szavas sorokban olvashatók. Azonban a nagyheti eseményeket is magába foglaló időszak szövegei soronként akár 6–7 szót is felölelnek. A motettaszerkesztés értelmében pedig a zeneszerző is az új szöveg után indít új zenei anyagot. Ennek fő oka maga a latin szöveg, melyen Poulenc nem változtatott művei megírásakor.

VALKAI DÁVID ÍRÁSA A PARLANDO KORÁBBI SZÁMÁBAN:

Valkai Dávid: Francis Poulenc szakrális a cappella kórusműveinek szólamszámai

(2026/2.)